

Természetjárás és honismeret¹

A tágabb értelemben vett haza, s a szűkebben értelmezett szülőföld, a bennünket körülvevő környezet megismerésére irányuló törekvés nem új. E gondolat s fogalom együtt született, majd alakult a haza-tudattal. Legjobb íróink, költőink, tudósaink a reformkorban — sőt már azt megelőzően is — a hon, a haza földrajzi és természeti környezetének megismertetésére bíztattak. A honra, a természetre vonatkozó megismerő, gyűjtő és feldolgozó tevékenység már a felvilágosodás mozgalmával jelentkezik, de igazán a reformkorban kezd terebélyesedni, s egybeesik a polgári nemzettévalás folyamatával.

A honismereti tevékenység a Hazafias Népfront irányításával, segítségével az 1960-as évektől bontakozott ki. Ez a korszerű közművelődési forma a hazafias nevelésnek olyan lehetőségeit rejti magában, amit a természetjáró tevékenység sem nélkülözhet.

A honismereti mozgalmat és a helytörténeti tevékenységet kezdetben különböző módon értelmezték. Az elmúlt másfél évtized alatt tisztázódtak a fogalmak. Míg a honismereti mozgalom igen széles, átfogó tevékenységet fejt ki — addig a helytörténet, a természetjárás, a néprajz, műemlékvédelem stb. annak csak egy-egy területe, része. Mint látjuk, ma a honismereti mozgalom keretein belül igen sok elméleti, gyakorlati tevékenység megfér. Úgy gondolom, nem véletlenül találjuk a honismereti mozgalom támogatói között a Természetbarát Szövetséget.

Miben azonos, vagy hasonló a honismeret és a természetjárás célkitűzése? Mindkettőnek fontos feladata a nevelés és önművelés. Említettem a honismereti tevékenységet, s a természetjárást mint új, korszerű közművelődési formát. S most arra gondolok, hogy egy olyan túra, amelyikben a honismeret munkásai és a természetjárók együttműködnek, modellje lehet a közművelődési tevékenység továbbfejlesztésének is. Tudom, hogy természetjárást, túrát akkor is vezettek, szerveztek, amikor nem volt honismereti mozgalom. Úgy gondolom mégis, hogy egy szervezett túra értékét nem csökkentik, hanem inkább színesíti, fokozza a honismerettel, helytörténeti ismeretekkel való bővítés.

A fentiek igazolására már történtek kezdeményezések. Debrecenben a Hazafias Népfront Városi Honismereti Munkabizottsága 1975-ben a Természetbarát Szövetséggel együtt rendezte az október hatodikai túrát és megemlékezést. Az emléktúra így sikeresebb volt, mint ha a két szerv magában rendezi meg. A túra végcélja a város nyugati határában, Nagy Sándor József tábornok — a későbbi aradi vértanú — emlékoszlopánál volt. Itt találkoztak a Természetjáró Szövetség csoportjai, a Hazafias Népfront Városi Honismereti Bizottságának tagjai, s a honismereti szakkörök küldöttségei. Ennek a túranak többféle haszna is volt. Néhány résztvevő — különösen a honismereti szakkörök tagjai közül — először járt a szabadságharc egyik utolsó csatája, az 1849. augusztus 2-i ütközet színhelyén. Megismerhette nemcsak e történelmi helyet, hanem az idevezető utat is.

¹ A Hajdú-Bihar megyei és Debrecen Városi Természetbarát Szövetségek Elnökségeinek rendezésében, a XIII. Természetbarát Hét keretében, 1976. február 19-én elhangzott előadás rövidített szövege.

Ez a lakóhelytől való tájékozódás, a helyismeret jó előgyakorlatának is tekinthető. Az ünnepi beszédből megismerhettük a csata előzményeit, lefo-lyását, a korabeli terepet, s a szabadságharc következetesen Kossuth-párti tábornokának személyét is. Mind a megemlékezés, mind pedig az azt követő koszorúszások sokkal hatásosabbnak bizonyultak az együttes szervezésben. Jó kezdeményezés ez arra is, hogy minél többen kedvet kapjanak a természetjárásra, s magát a természetjárást így sokkal tartalmasabbá, élmény-szerűbbé tegyék. Mivel a felnőttek mellett iskolai honismereti szakkörök tagjai is részt vettek a túrán, jó lehetőség nyílt az ifjú, a középkorú és az idősebb generáció közötti közeledésre és megértő együttműködésre.

Az irodalomnak is fontos szerepe lehet lakóhelyünk alaposabb, mé-lyebb megismerésében. Amikor tájról, tájegységről beszélek, sokkal többet értek alatta, mint a szűkebb lakóhelyet. A helytörténet helyett egyre in-kább tájtörténetről beszélünk. Sőt ezen is túl kell lépni, hisz szigorúan zárt tájegységgel is alig találkozunk. Debrecen tágabb környezetét, termé-szeti adottságát szemlélve megállapíthatjuk, hogy lakóhelyünk több, egy-mástól jelentős mértékben eltérő táj találkozásánál alakult ki. Itt szögellik egybe a város közvetlen környékén található gazdag televényű lösztakaró, ami hazánk egyik legjobb búza- és kukoricatermő vidéke. Nem messze van a Hortobágy folyó, s a tágabb értelemben vett Nagy-Hortobágy. Eddig hú-zódik le északról a hatalmas, de már nem összefüggő kocsányos tölgyerdő övezete. Mellette a Nyírség homokbuckás területe, s a város keleti részéig elnyúlnak az Érmellék dombjai is. Ha természetjárás közben szemügyre vesszük az említett tájakat, azt kell látnunk, hogy környékünk csak látszó-lag egyhangú.

A költők és az írók alkotásaikon keresztül vallanak, s gyakran az ő szemükkel ismerhetjük meg jobban szülőföldünket. Akár a debreceni, a békési vagy a zalai tájról van szó, az arról alkotott irodalmi kép aszerint változik, hogy milyen a szerző szemlélete, mit ragad ki a táj múltjából, jel-legzetességéből, változásaiból. Kitűnő tájélményt lehet szerezni természet-járás közben, ha megszólaltatjuk az írókat, költőket.

A bakonszegi *Bessenyei*, az álmosdi *Kölcsey*-kúria, Debrecen nagy poétája: *Csokonai*, a fűvész és költő *Fazekas, Gulyás Pál*, a Nagyerdő sze-relmese *Tóth Árpád*, a balmazújvárosi *Veres Péter*, mind másként éreznek és szólnak. Mind úgy írnak, hogy a tájból nőttek ki, jól ismerik szülőföld-jük adottságait, természeti szépségeit, történelmi örökségét.

Megható az a szülőföldhöz, tájhoz való ragaszkodás, ami *Csokonai Vi-téz Mihály* Visszajövetel az Alföldről című versében megnyilvánul:

Hála, hála az egeknek,
Végre már megnyughatom,
Hogy a tiszai téreknek
Levegőjét szíhatom.

Minden föld ugyan hazája
A jó embernek: való!
De mégis szülötte tája
Mindennél előbb való.

A természetben való túrázás, barangolás emléke szinte élete végéig elkíséri az embert. Különösen mélyen él a szülőföldünkkel való ifjúkori kapcsolat. *Tatay Sándor* Szülőföldem a Bakony c. könyvében így eleveníti fel ifjúkori emlékeit: „Teszér határát éppúgy átszelték a Bakony felől csörgedező patakok, de bővizűbbek, mint a miénk. Itt-ott kis tóvá szélesültek, vagy tavakat alakítottak ki rajtuk a molnárok . . . Már gyermekkoromban számtalanszor tettem meg az utat Tamásitól Teszérig a gabonás zsákok tetején és vissza a liszttel.

Nem örül már Ledóék malma, nem tudom áll-e még korhadó kereke, de én ma is hallom az egész épület szüntelen rengető ütemes morgását!”

Úgy szerethetjük meg igazán túráink, barangolásaink közben tájainkat, ha minél sokoldalúbban ismerjük meg környezetünk természeti értékeit, szépségeit, múltját, hagyományát, műemlékeit, néprajzi és népművészeti jellegzetességeit.

Dr. Szamosújvári Sándor

Kályhacsempe (Vérmező)